

STEREO
1110 2548 ZA

OTAKAR OSTRČIL

Skladatelské dílo Otakara Ostrčila (1879—1935) obsahuje 26 opusů a není tedy rozsáhlé. Lze to vysvětlit Ostrčilovou zaměstnaností v jiných oborech. Jako absolvent filosofické fakulty existenčně zakotvil v letech 1903—1918 jako profesor češtiny a němčiny pražské obchodní akademie. Od roku 1908 vedl Orchesterální sdružení, pohostinsky stále častěji dirigoval Českou filharmonii a v letech 1914—1918 byl šéfem zpěvohry Městského divadla na Královských Vinohradech. V roce 1920 byl jmenován šéfem opery Národního divadla a v této významné a náročné funkci působil až do své smrti. Čas, jenž mu zbýval na komponování, využíval velmi účinně: Ostrčilovo dílo nezná okrajových či rekreačních opusů.

Jako gymnasista se stal v roce 1895 soukromým žákem Zdeňka Fibicha a už touto volbou se projevil svérázně: pohrdl totiž možností dostat se na pražskou konzervatoř a zde pak až do třídy Antonína Dvořáka. Jeho fibichovství bylo brzy posíleno přátelstvím se Zdeňkem Nejedlým, s nímž také začal od roku 1901 poznávat a propagovat dílo Gustava Mahlera, které pro jeho vývoj mnoho znamenalo. V čase před první světovou válkou se Ostrčilova tvorba dokázala svěbytně prosadit vedle tehdy dominující moderny Novákovy a Sukovy a ovlivnila směřování jiných: Otakara Zicha, Otakara Jeremiáše, K. B. Jiráka a částečně i Ladislava Vycpálka. Směrově podstatná byla v tomto ohledu zejména Ostrčilova opera *Poupě* a dvě díla orchestrální, *Impromptu* a *Suita c moll*. Ale ani po roce 1918 neztratila Ostrčilova tvorba, navzdory své malé početnosti, takovou podstatnost a vliv; jmenujme především tři díla orchestrální (*Symfonietta*, *Léto*, *Křížová cesta*) a operu *Honzovo království*.

Baladu pro mezzosoprán s průvodem orchestru na slova lidové písně *Osiřelo dítě* napsal Ostrčil v roce 1906. Skladba uzavírá údobí autorovy tvůrčí mladosti a zahajuje údobí zralosti. Baladický žánr zavedl do české hudby v letech sedmdesátých a osmdesátých Zdeněk Fibich a pro celou českou hudební modernu se pak staly baladické motivy a látky nadmíru typickými. Sám Ostrčil napsal v roce 1904 melodram *Balada o mrtvém ševci a mladé tanečnici* a v roce 1905 další melodram *Balada česká*. *Osiřelo dítě* je však vedle tohoto fibichovského východiska také prvním autorovým dílem, do něhož se zřetelně promítl vliv tvorby Mahlerovy, Mahlerových písní a jejich silné melancholie. (Připomeňme především cyklus *Kindertotenlieder*.) Je to dílo prosté, avšak velmi účinné, jsouc založeno na dvou vůdčích, melodicky pregnantních, až janáčkovsky sugestivních nápěvcích („*Osiřelo dítě*“, „*Ach táto tatíčku*“). Není bez zajímavosti, že zhruba v době kompozice této balady napsal Ostrčil rozsáhlou scénickou hudbu ke Kvapilově národní pohádce *Sirotek* a že v roce 1914 vytvořil na text lidové balady o osiřelém dítěti sborovou kompozici Ladislav Vycpálek (*Sirotek*, op. 11 b). *Osiřelo dítě* mělo premiéru 5. prosince 1906 na koncertu „*České jednoty pro hudbu orchestrální*“ v Rudolfinu. Českou filharmonii řídil František Neumann, zpívala Gabriela Horvátová, jíž je také dílo dedikováno. Při této premiéře bylo sice zastíněno prvním pražským provedením Straussový

KŘÍŽOVÁ CESTA

Variace pro velký orchestr, op. 24

- I. Grave
- II. Poco andante, quasi marcia funebre (att.)
- III. Poco andante, quasi marcia funebre
- IV. Molto adagio. Poco più mosso
- V. Poco con moto
- VI. Adagio
- VII. Allegro non troppo
- VIII. Moderato assai
- IX. Allegro
- X. Molto lento.
- A tempo sostenuto (att.)
- XI. Molto lento. A tempo sostenuto
- XII. Agitato
- XIII. Lento
- XIV. Largo

OSIŘELO DÍTĚ

Balada pro mezzosoprán s průvodem orchestru, op. 9

LIBUŠE MÁROVÁ
mezzosoprán

ČESKÁ FILHARMONIE

Řídí VÁCLAV NEUMANN

Hudební režie dr. Milan Slavický
Zvuková režie Václav Roubal
Technická spolupráce Jaroslav Zach
Nahráno 27. února — 2. března (1)
a 20. dubna 1979 (2)
ve studiu pražského Domu umělců

nietscheovské symfonické básně *Also sprach Zarathustra*, nicméně se brzy stalo, spolu s *Baladou českou*, nejhranější a téměř populární Ostrčilovou skladbou.

Křížová cesta op. 24 je Ostrčilovým dílem vrcholným, reprezentativním. Vznikla v letech 1927—1928. Bývá jí připisován autobiografický ráz a jako podnět se připomíná atmosféra polemik o operu *Albana Berga Vojcek*, kterou Ostrčil uvedl v Národním divadle v roce 1926: opera byla při svém třetím představení vypískána, Zemský výbor zakázal další reprízy a Ostrčil byl pravicovým tiskem napaden z propagování „židobolševické“ kultury. Na jeho obranu, na obranu umělecké svobody přispěla sice vzápětí téměř celá kulturní veřejnost, jednotlivci i celé instituce, avšak zákaz *Vojcka* se nepodařilo zrušit a i když se nakonec Ostrčilovi dostalo satisfakce udělením státní ceny právě za nastudování *Bergova* díla, za celou aférou zůstala ošklivá pachut'. *Křížová cesta* bývá v této souvislosti chápána jako dílo konfese a očisty z bahna osobních útoků a urážek. Ale i když připustíme tyto motivace, nebylo by na místě je příliš zdůrazňovat. Ostrčil totiž vůbec nebyl typem člověka, jenž by si chtěl prostřednictvím uměleckého díla veřejně požalovat a připodobnit své nesnáze k heroicko-tragickému mýtu o Kristově utrpení a smrti. Nebyl sukovským typem, myslíme-li na *Asraela* a další velkolepé deníky Sukovy duše. Ostrčilova vrcholná tvorba je ostře protiromantická, tedy objektivizující, zvěčňující. Ostatně, původně zněl titul tohoto op. 24 *Variace pro orchestr* a Ostrčil tak těsně předjal název i formu dnes už veslavného opusu *Arnolda Schönberga Variationen für Orchester*. Také samo téma variací je svou totální neurčitostí dost blízké Schönbergovu hudebnímu světu a pokud se týče variačního principu, Ostrčil byl u nás jedním z prvních (viz jeho *Suitu c moll* z roku 1912), jenž jej použil v protiromantické, přesněji řečeno proti-impressionistické funkci. Počet a hudební výrazovost jednotlivých variací mají sice souladnost se čtrnácti zastaveními *Křížové cesty*, která obrazově líčí úseky Kristovy poslední poutě, od jeho odsouzení až k uložení do hrobu, ale nehledejme zde náboženskou symboliku či dokonce ilustraci. Ostrčilovy *Variace* jsou monumentální freskou, jejíž architektonická smělost a zralá hutnost polyfonické hudební řeči nepotřebují vnějších výkladových opor.

V autorově partituru jsou jednotlivé variace označeny pouze římskými číslicemi, pro účely premiérového programu však Ostrčil souhlasil, aby se připomenuly i názvy jednotlivých výjevů *Křížové cesty*: I. Syn člověka odsouzen k smrti; II. Přijímá na se kříž; III. Poprvé pod ním padá; IV. Potkává svou matku; V. Šimon pomáhá mu nésti kříž; VI. Veronika mu podává roucho; VII. Ježíš po druhé padá pod křížem; VIII. „Neplačte nade mnou“; IX. Ježíš po třetí padá pod křížem; X. Vedli Ježíše až na místo Golgata; XI. Tu byl Ježíš přibit na kříž; XII. XIII. Ježíš snat s kříže; XIV. Uložen do hrobu. — *Variace II.—III. a X.—XI.* jsou spojeny, takže skladba má dvanáct kontrastních částí.

Variace byly poprvé provedeny 12. března 1929 v Národním divadle za autorova řízení, v rámci oslavného cyklu k Ostrčilovým padesátinám. Velkou partituru vydala Hudební matice *Umělecké besedy* v roce 1945.